

بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی در بین خانواده‌های ساکن در

شهر ملایر

جواد منظمی تبار^۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۲۸

تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۲/۲۰

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی علل فراز و فرود سرمایه اجتماعی در بین خانواده‌های ساکن در شهر ملایر در سال ۱۳۹۷ اجرا شده است. این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی است که با روش پیمایشی به انجام رسیده است. جامعه آماری، کلیه خانواده‌های ساکن در شهر ملایر بوده است. حجم نمونه انتخابی براساس فرمول کوکران ۳۷۶ خانوار به دست آمده که برای جلوگیری از تورش احتمالی در تحقیق ۴۰۰ نفر لحاظ گردید، برای انتخاب نمونه تحقیق از روش خوشه‌ای استفاده شده است. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه حضوری، جمع آوری شده است. میزان آلفای کل سؤالات پرسشنامه ۰.۷۵ (که نشان دهنده ثبات و قابلیت اعتماد آن است) و نتایج آزمون $kmo=0.68$ و معنی داری کرویت بارتلت نشان دهنده همبسته بودن سؤالات شاخص‌های تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی، و در نتیجه، اعتبار آن بوده است. نتایج تحقیق نشان داد که سرمایه اجتماعی ۰.۵، ۶۵ درصد از خانواده‌ها بالا، ۳۳ درصد متوسط و ۵ درصد پایین بوده است. براساس نتایج تحلیل مسیر، متغیرهای مقبولیت اجتماعی، پایگاه اجتماعی- اقتصادی، و دین‌داری به صورت افزایشی، و متغیرهای خشونت خانوادگی، روابط استبدادی والدین و نظارت شدید خانوادگی به صورت کاهشنده، بر سرمایه اجتماعی خانواده مؤثر بوده‌اند فراز و فرود سرمایه اجتماعی در خانواده بیشتر متأثر از عوامل برون خانوادگی و اجتماعی است؛ برای جلوگیری از کاهش سرمایه اجتماعی خانواده، نقش مراکز و نهادهای آموزشی و فرهنگی، حمایتی و رفاهی، امنیتی و بهزیستی دارای اهمیت می‌باشد.

واژگان کلیدی: جامعه‌شناسی، سرمایه اجتماعی، خانواده، سکونت، خشونت

۱. استادیار دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسؤل) Alirezamonazamisoft@gmail.com

مقدمه

تمامی کشورهای جهان امروزه به دنبال جمع‌آوری بیشتر انواع سرمایه و رشد روز افزون توسعه و استحکام قدرت خویش هستند. در کنار سرمایه‌های مادی، آموزشی و... انواع دیگری از سرمایه وجود دارند که در ظاهر نامحسوس، لیکن در عمل از قدرت اثرگذاری زیادی برخوردارند که از جمله آنها می‌توان به سرمایه اجتماعی اشاره کرد که نقصان آن تأثیری منفی در روند رشد و توسعه کشورهای برجای گذاشته و موجب بروز آسیب‌ها و مشکلات عدیده‌ای در جامعه می‌گردد. در مبانی و رویکرد نظری سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی با تغییر دادن افراد برای کسب مهارت‌ها و توانایی‌هایی به آن‌ها پدید می‌آید و افراد را توانا می‌سازد تا به شیوه‌های جدید رفتار کنند. بنابراین، کم‌تر ملموس بوده و در مهارت‌ها و دانشی که فرد کسب کرده تجسم می‌یابد. اما سرمایه اجتماعی حتی کم‌تر از این ملموس بوده و در روابط میان افراد تجسم می‌یابد و موقعی سرمایه اجتماعی به وجود می‌آید که روابط میان افراد به شیوه‌ای دگرگون شود که کنش را تسهیل نماید (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۸۱). بورديو سرمایه اجتماعی را یکی از اشکال سرمایه می‌داند سرمایه از نظر او سه شکل بنیادی دارد: سرمایه اقتصادی که قابل تبدیل شدن به پول است و به شکل حقوق مالکیت قابل نهادینه شدن است. سرمایه فرهنگی که در برخی شرایط به سرمایه اقتصادی تبدیل می‌شود و به شکل کیفیات آموزشی نهادینه می‌گردد و سرمایه اجتماعی که از تعهدات اجتماعی ساخته شده است. و تحت برخی شرایط قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی می‌باشد و یا ممکن است که در شکل یک عنوان اشرافی نهادینه شود (بورديو، ۱۳۸۰: ۸۶). روبرت پانتام موفقیت درغلبه بر معضلات عمل جمعی و فرصت طلبی را که در نهایت به ضرر خود افراد تمام می‌شود. به زمینه اجتماعی گسترده آن مربوط می‌داند؛ به گونه‌ای که همکاری داوطلبانه در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی عظیمی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه مشارکت مدنی به

ارث برده، بهتر صورت می‌گیرد (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۷۴). خانواده‌های ساکن در شهر ملایر خواهان محیط اجتماعی امن و آرام می‌باشند. شهری که در آن جرم و فساد وجود نداشته باشد. محیطی که در آن میان مردم اعتماد و اطمینان و احترام متقابل وجود داشته باشد. درجایی که سرمایه اجتماعی در سطح بالایی قرار دارد جرم کم‌تر اتفاق می‌افتد و نیاز به پلیس و نظارت رسمی کم‌تر می‌باشد. به عبارت دیگر، در جایی که میزان اعتماد پایین است و هنجارهای اجتماعی کم هستند، مردم فقط در فعالیتهای مشترک و تعاونی که تحت قواعد رسمی تعریف شده‌اند، شرکت می‌نمایند و در مواردی از طریق به کارگیری قانون و کارهای اجباری که هزینه‌های سنگین خاص خود را دارند، افراد متقاعد به حضور در فعالیتهای جمعی می‌شوند. سرمایه اجتماعی، آثار نیرومندی بر جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی دارد؛ موجب گرمی حیات اجتماعی و حفظ غرور اجتماعی می‌شود و میزان جرایم، هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی را کاهش می‌دهد، سلامتی اجتماعی را ارتقاء می‌دهد و پیشرفت آموزش، برابری اجتماعی، رفاه و پیشرفت اقتصادی را موجب می‌شود و در سطح مختلف، فساد را کاهش داده و کارآمدی را بیشتر می‌سازد. سوالی که ما در این تحقیق بدنبال پاسخ‌گویی بدان هستیم، این است که سرمایه اجتماعی مردم شهر ملایر چقدر است و این سرمایه اجتماعی تحت تاثیر چه عواملی افزایش یا کاهش می‌یابد؟

سرمایه اجتماعی از اجزای مختلفی تشکیل شده است که مهم‌ترین آنها عبارت از، اعتماد، مشارکت، روابط اجتماعی، اطلاعات و انتظارات هستند. هر گاه وجود هر یک از مؤلفه‌ها از سطح فردی و خانوادگی فراتر رود و در سطح جامعه گسترش یابد و به عبارتی تعمیم یابد، دارای ارزش بسیاری می‌گردد و در صورت نقصان، کارایی خود را که به تعبیر گیدنز همانا تسهیل‌کننده روابط اجتماعی، کاهنده هزینه‌های زائد، کاهش نظام دیوانسالاری، ارمان آورنده عدالت و آزادی و دموکراسی، توسعه اقتصادی و

ارتقای فرهنگی است، از دست می‌دهد (گیدنز، ۱۳۹۶: ۱۹۵). سرمایه اجتماعی خانواده را می‌توان به‌عنوان یک پدیدهٔ جامعه‌شناختی مورد مطالعه قرار داد؛ زیرا به‌عنوان یک امر اجتماعی، هم در سطح رابطهٔ دو نفر (زن و شوهر) و مشارکت، ارتباطات، و انتظارات آنها از یکدیگر و هم بر مبنای یک الگوی پذیرفته شدهٔ اجتماعی که دارای هنجارها و ارزش‌هایی است، در سطح کلان قابل بررسی می‌باشد. از دیدگاه جامعه‌شناختی یکی از بسترهای اصلی رشد و گسترش سرمایهٔ اجتماعی، خانواده است. خانواده کوچک‌ترین نهاد اجتماعی و منبع مهم سرمایهٔ اجتماعی است. خانواده می‌تواند بنیادی‌ترین منشأ سرمایهٔ اجتماعی قلمداد شود. سرمایه‌اجتماعی در سطح خانواده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که به‌تعبیر فوکویاما^۱، فروپاشی خانواده بر روابط مبتنی بر اعتماد اجتماعی اثر می‌گذارد و غالباً بین سرمایه‌درونی و بیرونی خانواده می‌تواند ارتباط مثبت وجود داشته باشد (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۴۳). به زعم بوردیو^۲ (۱۹۹۳) خانواده در حفظ و تداوم نظم اجتماعی و در بازتولیدها نقش مهمی بازی می‌کند. نه فقط بازتولید زیست‌شناختی (تولید مثل)، بلکه بازتولید اجتماعی، یعنی در بازتولید ساختار فضای اجتماعی و روابط اجتماعی، عالی‌ترین نمونه مکان انباشت سرمایه در انواع مختلف و انتقال نسل به نسل آن است (بوردیو، ۱۳۸۰: ۱۸۹). امروزه این امر مسلم است که رسیدن به توسعه، جامعه‌مدنی، معیارهای جهان شمول و بستر مناسب برای زیست اجتماعی، تنها با وجود سرمایهٔ اجتماعی میسر است. سرمایهٔ اجتماعی مجموعهٔ هنجارها و ارزش‌هایی است که بین مردم و شبکه‌ها وجود دارد و باعث گسترش روابط، مشارکت و اعتماد فی‌مابین آنها شده است و منافع متقابلی چون معلومات، اطلاعات و امتیازات را به ارمغان می‌آورد؛ طوری که لحظه به لحظه بر موجودی افراد افزوده شده، در نهایت منجر به حفظ موقعیت

اجتماعی آنان می‌شود. به اعتقاد پانتام^۱ (۱۹۹۵)، خانواده اصلی‌ترین سرمایه اجتماعی است. بوردیو (۱۹۹۳) نیز از خانواده به عنوان مکان اصلی انباشت و انتقال سرمایه اجتماعی یاد می‌کند. کلمن^۲ (۱۹۸۸) می‌گوید: «سرمایه اجتماعی خانواده‌ها، منبع و عامل مهمی در موفقیت تحصیلی فرزندان محسوب می‌شود و وجود آن، از همان کودکی به فرزندان اجازه دسترسی به سرمایه انسانی والدین را می‌دهد». طبق پاره‌ای تحقیقات انجام شده در شهر ملایر، چنین به نظر می‌رسد که سرمایه اجتماعی در سطح خانواده‌ها و حتی بیرون خانواده، حداقل در برخی از زمینه‌ها وضعیت مطلوبی ندارد. به عنوان مثال، هنوز در شهر ملایر مرد یک تصمیم گیرنده اصلی است، حدود ۶۳ درصد عضو تشکلهای صنفی، سیاسی و مذهبی نیستند و میزان عضویت زنان کم‌تر از مردان است (علی پور، ۱۳۷۹: ۸۸). طبق برآوردها، احساس بیگانگی اجتماعی در شهر ملایر بالاست (صفری شالی، ۱۳۸۲)؛ گرایش جوانان به اعتیاد و برخی آسیب‌های اجتماعی رو به افزایش است (رحمانی و میرزا حسینی ۱۳۸۰: ۱۰۷). زنان شاغل معتقدند چنانچه محیط شغلی شان زنانه نباشد، بی‌اعتمادی و حساسیت مردان را به دنبال دارد (عبدی ۱۳۸۲: ۲۱۷). سؤال اصلی پژوهش حاضر این‌گونه مطرح شده است: سرمایه اجتماعی در خانواده‌های ساکن در شهر ملایر به چه میزان است؟ عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر فراز و فرود آن چیست؟ اهمیت و ضرورت انجام پژوهش در خصوص سرمایه اجتماعی در این است که سرمایه اجتماعی، عامل مهمی در انسجام و یکپارچگی اجتماعی و حفظ امنیت اجتماعی و مشارکت اجتماعی افراد، گروه‌ها و شهروندان در رابطه با نظام اجتماعی که در آن قرار دارند، می‌باشد.

چارچوب نظری پژوهش حاضر ترکیبی از نظریات آورده شده می‌باشد، بدین ترتیب که رفتار مقتدرانه منجر به شکل‌گیری نگرش منفی در اعضای خانواده شده در

نتیجه سرمایه اجتماعی که همانا محیط امن و سرشار از اعتماد و حس مشارکت‌پذیری و تبادل افکار می‌خواهد، کاهش می‌یابد (اعزازی، ۱۳۸۵:۱۳۰). فرض اساسی نظریه پترسون (۱۹۹۸) این است که تعداد و گستردگی تضاد والدین کودکان از طریق مهارت‌های اندک والدین در کنار آمدن با مسائل کودکان افزایش می‌یابد در نتیجه عدم توجه جدی والدین به نوع رفتار و نداشتن ارزیابی درست از اعمال خود (به واسطه نداشتن درک و دانش صحیح مواجهه با آن) به مرور رسوب و انباشت و تودرتو شدن لایه‌های ناشایست رفتاری را در پی داشته و کاهش سرمایه اجتماعی خانواده را به دنبال دارد (چلبی، ۱۳۸۵: ۲۶۴). فرینگتون (۲۰۰۳) شیوه‌های انضباطی نامتعادل یا سخت‌گیرانه پدر و مادر، رفتارهای خشونت بار آنان یا مردود شمرده شدن رهیافت‌های آن دو در نگاه فرزند، منجر به آمادگی افراد برای ارتکاب رفتارهای مجرمانه، و فرآیند جرم‌انگاری در میان آنان شده، و کاهش سرمایه اجتماعی را در پی دارد (وایت و هینز، ۲۰۰۴: ۱۶۵) و همچنین مطابق نظریه کلاوس‌افه (۱۹۹۶) ثروتمندان یا قدرتمندان یا افراد مطلع-دارندگان پایگاه اجتماعی بالا بیشتر اعتماد می‌کنند؛ چون راحت‌تر می‌توانند خطر اعتماد کردن را تحمل کنند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۲۲۲). علاوه بر این، از متغیری با عنوان مقبولیت اجتماعی نیز که در تحقیقات پیشین به آن پرداخته شده بود، بهره برده شد با این استدلال که متغیرهای برگرفته از نظریات فوق، عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی خانواده را به خوبی پوشش می‌دهند. بنابراین، متغیرهای مستقل پژوهش عبارتند از: دینداری، خشونت خانوادگی، روابط استبدادی، نظارت شدید خانوادگی، مقبولیت اجتماعی و پایگاه اجتماعی که در مدل تحلیلی پژوهش به تصویر کشیده شده‌اند.

در رابطه با موضوع سرمایه اجتماعی تحقیقات پیشین فراوانی صورت گرفته است که این امر نشان دهنده اهمیت این موضوع می‌باشد: در مطالعات و تحقیقات صورت گرفته، به نظر می‌رسد هنوز مفهوم همکاری گروهی و سرمایه اجتماعی در روابط

اجتماعی کشورمان شناخته شده نیست و میزان این سرمایه در وضعیتی نامطلوب قرار دارد (گواه این مطلب، افزایش چشم‌گیر تعهدهای محضری در انواع گوناگون معاملات مالی و پولی است؛ به گونه‌ای که اگر به موقع مدرک و سند معتبر و محکمی از طرف مقابل گرفته نشود، نگرانی‌های فراوانی برای طرف دیگر معامله به وجود می‌آورد و احتمال خسران در معامله افزایش می‌یابد. نگاهی به آمار پرونده‌های متعدد دادگاه‌های گوناگون نیز گواهی محکم‌تر بر این ادعاست. (غفاری، ۱۳۹۴: ۷۶).

بر همین پایه، میزان اعتماد افراد درون خانواده‌ها و آشنایان بیشتر از میزان اعتماد آنها به نهادها و ارگان‌های دولتی است (رضایی، ۱۳۸۷: ۳۹). علاوه بر آن، میزان مشارکت غیر رسمی افراد در فعالیت‌هایی چون شرکت در انجمن‌های خیریه و هیأت‌های مذهبی و دید و بازدیدها، بیشتر از میزان مشارکت رسمی آنها در کارهایی مثل شرکت در انتخابات گوناگون، و بر عهده گرفتن مسئولیت رسمی است. آمارها نشان می‌دهد مردم به اعضای خانواده، دوستان و اقوام خود بیشتر از مردم دیگر، دولت و نهادها اعتماد دارند (کاظمی پور، ۱۳۹۳: ۵۸). گزارش دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۸۰ برای سنجش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان نشان می‌دهد که ۸۸/۴ درصد مردم به اعضای خانواده خود بسیار زیاد اعتماد دارند. این رقم درباره اقوام ۴۹ درصد و درباره دوستان نیز ۴۹ درصد بوده است. در مقابل، مردم یکدیگر را تا اندازه ۴/۳ درصد مورد اعتماد ارزیابی کرده‌اند. علاوه بر آن، نتایج تحقیق «سنجش اعتماد اجتماعی» با دو معرف اعتماد به مردم و اعتماد به مسئولان نشان می‌دهد که از نظر پاسخگویان، اعتماد مردم نسبت به هم در مقیاس پنج بخشی از سطح خیلی کم تا خیلی زیاد (عبارت است از: ۶۷/۸ درصد، ۱۸/۴ درصد، ۹/۸ درصد، ۰/۹ درصد، ۳/۲ درصد و هم چنین اعتماد مردم نسبت به مسئولان به همین ترتیب عبارت است از: ۴۴/۲ درصد، ۲۱/۳ درصد، ۲۴/۲ درصد، ۶/۱ درصد، ۴/۱ درصد (رفیع پور، ۱۳۷۳). این

آمار خود نشان دهنده میزان بالای بی‌اعتمادی مردم حتی نسبت به یکدیگر و شهروندان است که می‌تواند بیانگر پایین آمدن اعتماد مردم به دستگاه‌ها و ارگان‌های رسمی کشور باشد. این نوع بی‌اعتمادی‌ها نسبت به یکدیگر در روابط خانوادگی نیز دیده می‌شود که ممکن است سرچشمه بسیاری از مشکلات و حتی طلاق‌ها باشد. بر پایه آمار به دست آمده، میزان طلاق از سال ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۰ سیری صعودی داشته است (علاقه‌بند، ۱۳۸۴: ۱۳۰). به استناد آمارهای ثبت شده، میان میزان مشارکت غیررسمی افراد با مشارکت رسمی آنها تفاوت‌هایی وجود دارد. میانگین تعداد موارد رفت و آمد با اقوام نسبت به رفت و آمد با همکاران بیشتر است. تعداد موارد رفت و آمد افراد با اقوام ۳/۸ درصد، همسایه‌ها ۳/۹ درصد، دوستان ۲/۴ درصد و با همکاران ۱/۶ درصد مرتبه در ماه است (رجب‌زاده، ۱۳۸۲: ۶۸). رواج قانون شکنی، بالا رفتن میزان تعهدات محضری، افزایش تجهیزات کنترل افراد، عدم رعایت حقوق شهروندی و بسیاری موارد دیگر، از جمله دلایل نزول اعتماد و مشارکت در جامعه و به تبع آن، کاهش امنیت اجتماعی است. براساس این اطلاعات و تحقیقات صورت گرفته دیگر می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که میزان سرمایه اجتماعی درون گروهی در ایران، بیشتر از میزان سرمایه برون گروهی است و جامعه ما بیشتر به نوعی همکاری و تعاون خودجوش در قالب فعالیت‌های غیررسمی گرایش دارند (رهنمایی، ۱۳۹۳: ۴۵).

مقاله‌ای با عنوان «شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل مؤثر بر آن توسط محمدجواد ناطق پور و سیداحمد فیروز آبادی انجام شده است. در این مقاله، به بررسی مفهوم و نظریه‌های شکل‌گیری سرمایه اجتماعی پرداخته شده و با روش فرا تحلیل، تعدادی از پژوهش‌های انجام شده در مورد سرمایه اجتماعی در ایران بررسی شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای سن، تحصیلات، تأهل، شاغل بودن و درآمد به جز با عنصر اعتماد، با سایر عناصر سرمایه اجتماعی اعم از آگاهی و توجه به

امور عمومی، اعتماد، مشارکت‌های رسمی و غیررسمی رابطه مستقیم دارد. تحقیق دیگری در خصوص بررسی میزان سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی مشهد توسط احمد فولادیان انجام شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد با توجه به اینکه در جامعه آماری ۱۷۷ نفر، یعنی ۴۴,۳٪ پسر و ۲۲۳ نفر یعنی ۵۵,۷٪ دختر هستند و اینکه ۸۲٪ آنها مجردند و ۸۹٪ بومی هستند، متوسط سرمایه اجتماعی در نمونه مورد بررسی در حد پایین است (میانگین = ۱,۸۵۷) و دانشجویان از لحاظ سرمایه اجتماعی به هم شبیه نیستند و به‌طور متوسط ۰,۲۷ با میانگین فاصله دارد.

سؤالات اصلی پژوهش

سرمایه اجتماعی در خانواده‌های ساکن در شهر ملایر به چه میزان می‌باشد؟
عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر افزایش و کاهش سرمایه اجتماعی در شهر ملایر چیست؟

روش تحقیق

از آنجا که این پژوهش در پی توصیف و تبیین انجام پذیرفت، روش پیمایشی مناسب‌تر تشخیص داده شد. علاوه بر این، در بخش بررسی ابعاد مفهومی و نظری که ادبیات تحقیق را تشکیل می‌دهد، از روش اسنادی استفاده شد. خانوارهای ساکن در مناطق مختلف شهر ملایر جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. در برآورد حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه آماری ۳۷۵ نفر محاسبه شده است، اما به‌خاطر اینکه امکان داشت با افت نمونه مواجه شویم؛ یعنی تعدادی از خانوارها حاضر به تکمیل پرسشنامه و پاسخگویی به سؤالات نشوند یا جواب ناقص بدهند، تعداد نمونه نهایی ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد. با توجه به حجم نمونه و ویژگی‌های جمعیت مورد مطالعه، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد. برای تعیین واحدهای نمونه گام‌های زیر برداشته شد:

- تهیه جدیدترین نقشه شهر ملایر و تقسیم آن به ۴ منطقه اصلی؛

- تقسیم هر منطقه با خطوطی متحدالمركز به پنج قسمت (خوشه) و انتخاب تصادفی یک خوشه از هر منطقه؛
- انتخاب کل نمونه انتخابی (۴۰۰ نفر)، متناسب با حجم از هر خوشه؛
- انتخاب خیابان‌های اصلی در داخل هر خوشه و انتخاب دو بلوک از هر خیابان و نظرسنجی از خانوارهای ساکن در منازل به صورت یک درمیان و مصاحبه با فرد در گروه سنی ۱۵-۶۴ سال، در درجه اول سرپرست خانوار و احیاناً جانشین او.

باتوجه به ویژگی موضوع مورد مطالعه و عناصر تشکیل دهنده آن، حجم وسیع و پراکندگی جمعیت مورد مطالعه و ویژگی‌های آزمودنی‌ها، پرسشنامه، مناسب‌ترین شیوه علمی برای گردآوری اطلاعات لحاظ گردید. در تهیه پرسشنامه و به منظور تنظیم و آرایش آن، از طیف لیکرت (روش مجموع نمرات) استفاده شد. در بخش ادبیات مفهومی و نظری تحقیق از فیش برداری به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شده است. اعتبار ابزار این پژوهش از طریق اعتبار صوری (مراجعه به داوران) مشخص شد. نتایج معیارهای: $K.M.O = 0.680$ و آزمون بارتلت $Bartlett's Test = 246.003$ نشان داد سوالات با هم دارای یک ساخت مفهومی مشترک هستند و توانایی تشخیص عامل‌ها را دارند و تا میزان زیادی بر مدل نظری تحقیق منطبق‌اند، به گونه‌ای که مدل نظری عناصر مفهومی سرمایه اجتماعی را تأیید نمود. آلفای کل سوالات برابر ۰.۷۵ بود که نشان‌گر قابلیت ثبات سوالات و انسجام درونی قابل قبول است. در نهایت، داده‌های به دست آمده با آزمون همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و با رگرسیون و تحلیل مسیر اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مشخص گردید.

یافته‌ها

در مجموع، نیمی از پاسخگویان تحصیلات دیپلم و پایین‌تر و نیمی دیگر تحصیلات فوق دیپلم به بالا دارند. اکثریت پاسخگویان (۶۳ درصد) صاحب ملک هستند. ۲۲/۵ درصد در منزل پدری سکونت دارند و مابقی اجاره‌نشین بوده و یا در منزل سازمانی سکونت دارند. در مجموع اکثریت پاسخگویان (۸۳ درصد) شغل متوسط به بالا دارند. ۸/۵ درصد هزینه پایین، ۲۲/۵ درصد متوسط و ۶۹ درصد هزینه بالا دارند.

جدول ۱، کیفیت روابط درون خانواده (ارتباطات) را به نمایش می‌گذارد. طبق اطلاعات، نیمی از خانوارها از روابط و تعاملات اجتماعی مفیدی در درون خود برخوردار هستند. کیفیت روابط درون خانواده، از ۱ تا ۵ امتیاز گرفته است. میانگین توزیع اطلاعات در درون خانواده‌ها، ۳،۴۹ و میانه آن ۴ می‌باشد. یعنی بیش از نیمی از خانوارها نمرهٔ بیش از میانگین فرضی ۳ دریافت کرده‌اند. بالاترین فراوانی ارتباطات درون خانواده به امتیاز ۴ تعلق دارد.

جدول ۱. توزیع فراوانی کیفیت روابط درون خانواده (ارتباطات)

درصد تراکمی	درصد	فراوانی	جوابها
۵	۵	۲۱	بسیار زیاد
۵۰	۴۵	۱۷۷	زیاد
۹۴	۴۴	۱۷۲	متوسط
۱۰۰	۶	۲۴	کم
۰	۰	۰	بسیار کم
	۱۰۰	۳۹۴	جمع
انحراف استاندارد: ۰.۶۹۲	نما: ۴	میانه: ۴	میانگین: ۳،۴۹

چنان که در جدول شماره ۲ پیداست، ۳۲/۵ درصد خانواده‌ها از سطح آگاهی زیاد و خیلی زیادی برخوردارند. آگاهی و انباشت اطلاعات نزد ۳۸ درصد خانواده‌ها «تا

حدودی» مشهود است. و نکته قابل تأمل اینکه سطح اطلاعات ۲۹/۵ درصد از خانواده‌ها پایین است، که این امر سرمایه اجتماعی خانواده را تحت تاثیر قرار می‌دهد. میزان اطلاعات درون خانواده، از ۱ تا ۵ امتیاز گرفته است. میانگین توزیع اطلاعات در درون خانواده‌ها ۳،۰۱ و میانه آن ۳ می‌باشد. یعنی نیمی از پاسخگویان کم‌تر از نمره ۳ و نیم دیگر بیش از نمره ۳ دریافت کرده‌اند. بالاترین فراوانی اطلاعات درون خانواده به امتیاز ۳ تعلق دارد.

جدول ۲. توزیع فراوانی سطح اطلاعات خانواده

جوابها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
بسیار زیاد	۲۸	۷	۷
زیاد	۱۰۲	۲۵،۵	۳۲،۵
متوسط	۱۵۲	۳۸	۷۰،۵
کم	۸۲	۲۰،۵	۹۱
بسیار کم	۳۶	۹	۱۰۰
جمع	۴۰۰	۱۰۰	
میانگین: ۳،۰۱	میانه: ۳	نما: ۳	انحراف استاندارد: ۱،۰۵

جدول شماره ۳ نشان دهنده این مطلب است که: اکثریت خانواده‌ها (۸۸ درصد)، اعضای خود انتظارات زیاد و خیلی زیادی دارند. مابقی (۱۲ درصد) سطح انتظاراتشان در حد متوسط است. انتظارات لیست شده اعضای خانواده از یکدیگر، از ۱ تا ۵ امتیاز گرفته است. میانگین این انتظارات ۴،۳۰ و میانه آن ۴ است؛ یعنی بیش از نیمی از خانوارها نمره بیش از میانگین فرضی ۳ دریافت کرده‌اند. در ضمن، بیش‌ترین فراوانی نمره انتظارات، به دارندگان نمره ۴ تعلق دارد.

جدول ۳. توزیع فراوانی میزان انتظارات اعضای خانواده

جوابها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
بسیار زیاد	۱۷۰	۴۳	۴۳
زیاد	۱۸۰	۴۵	۸۸
متوسط	۴۸	۱۲	۱۰۰
کم	۰	۰	۰
بسیار کم	۰	۰	۰
جمع	۴۰۰	۱۰۰	
میانگین: ۴,۳۰	میانه: ۴	نما: ۴	انحراف استاندارد: ۶,۷۴

جدول شماره ۴ نشان دهنده این مطلب است که: بیش از نیمی از گروه خانواده‌های نمونه (۵۹ درصد) اعتماد زیاد و بسیار زیادی به اعضای خود دارند. سطح اعتماد خانواده‌ها از ۱ تا ۵ امتیاز گرفته است. میانگین اعتماد گروه نمونه ۳,۵۹ و میانه آن ۴ می‌باشد. یعنی بیش از نیمی از خانوارها نمره بیش از میانگین فرضی ۳ دریافت کرده‌اند و بیش‌ترین فراوانی نمره اعتماد عدد ۴ می‌باشد.

جدول ۴. توزیع فراوانی میزان اعتماد اعضای خانواده با یکدیگر

جوابها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
بسیار زیاد	۲۸	۷	۷
زیاد	۲۰۴	۵۲	۵۹
متوسط	۱۴۰	۳۵,۵	۹۴,۵
کم	۲۰	۵	۹۹,۵
بسیار کم	۲	۰,۵	۱۰۰
جمع	۳۹۴	۱۰۰	۰
میانگین: ۳,۵۹	میانه: ۴	نما: ۴	انحراف استاندارد: ۷,۱۸

جدول شماره ۵ نشان دهنده این مطلب است که: بیش از دو سوم خانوارها (۷۱,۵ درصد) سطح مشارکت زیاد و بسیار زیادی دارند. شاخص مشارکت از ۱ تا ۵ درجه بندی شده است. میانگین مشارکت درون خانواده ۳,۸۹ و میانه آن ۴ می‌باشد، یعنی بیش از خانواده‌ها سطح

مشارکت بالایی در امور خانوادگی خود دارند. و بیشترین فراوانی مشارکت درون خانوادگی مربوط به امتیاز ۴ بوده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی میزان مشارکت اعضای خانواده

جوابها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
بسیار زیاد	۸۸	۲۲	۲۲
زیاد	۱۹۶	۴۹,۵	۷۱,۵
متوسط	۹۸	۲۴,۰۵	۹۶
کم	۱۶	۴	۱۰۰
بسیار کم	۰	۰	۰
جمع	۳۹۸	۱۰۰	۰
میانگین: ۳,۸۹	میانه: ۴	نما: ۴	انحراف استاندارد: ۷۸,۶.

طبق اطلاعات مندرج در جدول ۶، بیشتر خانواده‌ها (۶۶/۵ درصد) سرمایه اجتماعی بالایی دارند. سرمایه اجتماعی خانواده طبق مدل نظی بحث، از میانگین مجموع نمره فرد در عناصر پنج گانه سرمایه اجتماعی یعنی ارتباطات، اطلاعات، انتظارات، اعتماد و مشارکت از ۱ تا ۳ درجه بندی شده است. که ۱ نشانه سرمایه اجتماعی پایین و ۳ نشانه سرمایه اجتماعی بالا است. میانگین سرمایه اجتماعی ۲,۶۵ و میانه آن ۳ می‌باشد؛ یعنی بیش از نیمی از خانواده‌ها سرمایه اجتماعی بالایی دارند. بالاترین فراوانی سرمایه اجتماعی به امتیاز ۳ تعلق دارد.

جدول ۶. توزیع فراوانی میزان سرمایه اجتماعی خانواده ها

جوابها	فراوانی	درصد	درصد تراکمی
کم	۲	۵,	۰,۵
متوسط	۱۳۰	۳۳	۳۳,۵
زیاد	۲۶۲	۶۶,۵	۱۰۰
جمع	۳۹۴	۱۰۰	۰
میانگین: ۲,۶۵	میانه: ۳	نما: ۳	انحراف استاندارد: ۴۸,۴.

طبق نتایج جدول ۷، میزان همبستگی بین متغیر دین داری و سرمایه اجتماعی خانواده با استفاده از آزمون پیرسون، ۱۱۴٪ بوده است. از آنجا که سطح معنی داری آزمون ۰۲۹٪ است، در نتیجه با اطمینان بالایی می‌توان گفت: که بین دو متغیر رابطه معنی دار وجود دارد. یعنی هر چه دین داری افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۷. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر دین داری و سرمایه اجتماعی خانواده

متغیرها	همبستگی (X)	سطح معناداری (m)	ضریب تعیین (V)
دین داری سرمایه اجتماعی	۱۱۴٪	۰۲۹٪	۰۱٪

مطابق آنچه در جدول ۸ به تصویر کشیده شده است، میزان همبستگی بین متغیر مقبولیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی خانواده با استفاده از آزمون پیرسون، ۳۹٪ و سطح دارای آزمون ۰۰۰٪ است. از این رو، با اطمینان بالایی می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه معنی داری وجود دارد؛ یعنی هر چه مقبولیت اجتماعی افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

جدول ۸. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر مقبولیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی خانواده

متغیرها	همبستگی (X)	سطح معناداری (m)	ضریب تعیین (V)
مقبولیت اجتماعی سرمایه اجتماعی	۳۹٪	۰۰۰٪	۱۵٪

طبق یافته‌های جدول ۹، همبستگی بین نظارت شدید خانوادگی و سرمایه اجتماعی خانواده، ۱۱-٪ و سطح معنی داری آزمون برابر ۳۰٪ است. در نتیجه، با اطمینان بالایی می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه معنی دار منفی وجود دارد. یعنی هر چه نظارت شدید خانوادگی افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی کاهش می‌یابد.

جدول ۹. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر نظارت شدید خانوادگی و سرمایه اجتماعی خانواده

متغیرها	همبستگی (X)	سطح معناداری (m)	ضریب تعیین (V)
نظارت شدید خانوادگی سرمایه اجتماعی	-۱۱٪	۳۰٪	۰۱٪

طبق یافته‌های جدول ۱۰، میزان همبستگی بین متغیر خشونت خانوادگی و سرمایه اجتماعی خانواده با استفاده از آزمون پیرسون، 20% و سطح معنی‌داری آزمون 0.000% است. در نتیجه، با اطمینان می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه معنی‌دار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه خشونت خانوادگی افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی کاهش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۱۰. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر خشونت خانوادگی و سرمایه اجتماعی خانواده

متغیرها	همبستگی (X)	سطح معنا داری (m)	ضریب تعیین (V)
خشونت خانوادگی سرمایه اجتماعی	20%	0.000%	0.4%

در جدول ۱۱، میزان همبستگی بین روابط استبدادی در خانواده و سرمایه اجتماعی خانواده، طبق آزمون V پیرسون 11% است، از آنجا که سطح معنی‌داری آزمون برابر 0.29% است، در نتیجه با اطمینان بالایی می‌توان گفت که بین دو متغیر رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد. یعنی هر چه روابط استبدادی خانواده افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی کاهش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۱۱. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر روابط استبدادی خانواده و سرمایه اجتماعی

متغیرها	همبستگی (X)	سطح معنا داری (m)	ضریب تعیین (V)
روابط استبدادی خانواده سرمایه اجتماعی	11%	0.29%	0.1%

طبق یافته‌های جدول ۱۲ و بر اساس نتایج آزمون V پیرسون، همبستگی بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده و سرمایه اجتماعی خانواده 17% و سطح معنی‌داری آزمون برابر 0.02% است. از این رو، با اطمینان بالایی می‌توان گفت که بین دو متغیر رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. یعنی هر چه پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۱۲. ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و سرمایه اجتماعی

متغیرها	همبستگی (X)	سطح معناداری (m)	ضریب تعیین (V)
پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده سرمایه اجتماعی	٪۱۷	٪۰۰۲	٪۰۳

برای انجام تحلیل رگرسیون سرمایه اجتماعی، تمامی متغیرهای مستقل (دین‌داری، مقبولیت اجتماعی، نظارت شدید خانوادگی، روابط استبدادی، خشونت خانوادگی و طبقه اجتماعی - اقتصادی) به برنامه رگرسیون معرفی شدند. از مجموع شش متغیر معرفی شده به برنامه رگرسیون از طریق روش enter، تمامی شش متغیر، به خاطر ضریب تأثیر رگرسیون به معادله وارد شدند که در زیر به توضیح و تفسیر آنها و تأثیرگذاری آنها بر متغیر وابسته پرداخته می‌شود.

مقدار ضریب همبستگی رگرسیون چند متغیره ($R=0.49$) بیانگر همبستگی نسبتاً قوی مجموعه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته است. مقدار ضریب تعیین ($R^2=0.24$) بیان‌کننده تبیین نسبت پایین‌تر از متوسطی از واریانس متغیر وابسته، توسط شش متغیر مستقل تحقیق است؛ یعنی با ورود همه متغیرهای مستقل، حدود ۲۵ درصد از تغییر پذیری سرمایه اجتماعی در خانواده‌ها توسط این عوامل تبیین می‌شود.

مطابق جدول ۱۳، مقدار آزمون فیشر $13/61$ است که در سطح کاملاً معناداری قرار دارد ($p < 0.05$)، بیانگر رابطه معنادار متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی) با مجموعه متغیرهای باقی‌مانده در معادله است.

جدول ۱۳. تحلیل واریانس برای معنی داری مدل

مدل	مجموع مجذور	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	sig
رگرسیون باقیمانده	۱۴,۴۲۶	۶	۲,۴۰۴	۱۳,۶۱۰	.۰۰۰
جمع	۶۰,۱۸۰	۲۶۵			

طبق اطلاعات جدول ۱۴، عمده‌ترین متغیرهای تأثیر گذار (به‌طور مستقیم) بر سرمایه‌اجتماعی به ترتیب اولویت عبارتند از: مقبولیت اجتماعی (افزاینده)، نظارت شدید خانوادگی (کاهنده)، روابط استبدادی والدین (کاهنده)، پایگاه اجتماعی-اقتصادی (افزاینده). متغیر دین‌داری و خشونت خانوادگی از نظر آماری معنی‌دار نمی‌باشد (تأثیر مستقیم بر سرمایه اجتماعی ندارند).

جدول ۱۴. رگرسیون چند متغیره برای شناسایی (پیش بینی) عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی

عنوان متغیر	B	SEB	B	T	sig
مقبولیت اجتماعی	.۲۹	.۰۴	۴۱	۷۰۱	.۰۰۰
نظارت شدید خانوادگی	-.۰۹	.۰۳	-۱۶	-۲,۸۷	.۰۰۴
روابط استبدادی در خانواده	-.۱۰	.۰۳	-۱۵	-۲,۷۷	.۰۰۶
پایگاه اجتماعی-اقتصادی	.۱۱	.۰۴	۱۳	۲,۴۶	.۰۱۴
عدد ثابت (constant)	۱,۷۰	.۳۲	-	۵,۳۰	.۰۰۰

در ادامه، از طریق روش تحلیل مسیر، متغیرهایی که مستقیم و یا غیر مستقیم، بی‌واسطه یا با واسطه، متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی) را تحت تأثیر قرار داده‌اند، مشخص شد. طبق اطلاعاتی که در جدول ۱۵ به تصویر کشیده شده است، متغیر مقبولیت اجتماعی بیشترین تأثیر مستقیم را بر سرمایه اجتماعی داشته است. متغیر روابط استبدادی دومین متغیری است که بیشترین تأثیر مستقیم و غیر مستقیم کاهنده را بر سرمایه اجتماعی داشته است. سایر اطلاعات در جدول ۱۵ موجود است.

جدول ۱۵. مجموع تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

متغیر مستقل	اثرات غیر مستقیم	اثرات مستقیم	مجموع اثرات مستقیم و غیر مستقیم
مقبولیت اجتماعی	-	۴۱,	۴۱.
نظارت شدید خانوادگی	-	-۱۶.	-۱۶.
روابط استبدادی در خانواده	-۰۶.	-۱۵.	-۲۱.
پایگاه اجتماعی و اقتصادی	۰۳,	۱۳,	۱۶.
دین داری	۰۸.	-	۰۸.
خشونت خانوادگی	-۱۳.	-	-۱۳.

در مجموع، ۲۴٪ از مجموع تغییرات متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی خانواده) توسط مدل تحلیلی تبیین می‌شود. به عبارتی، مدل علی بدست آمده، ۷۶ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمی‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه اول بیانگر این است که بین متغیر دین داری و سرمایه اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد؛ یعنی هر چه دین داری افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. این نتیجه نظریه کامن مبنی بر نقش ایدئولوژی در ایجاد سرمایه اجتماعی را تأیید می‌کند. یافته بررسی حاضر هم‌سو با یافته ناطق پور و فیروزآبادی، رجب‌لو و صفری شالی در خصوص رابطه بین دین داری و سرمایه اجتماعی است. نتایج رگرسیون و تحلیل مسیر نشان داد متغیر دین داری با کاهش خشونت در خانواده از یک‌سو و تقویت مقبولیت اجتماعی اعضای خانواده از سوی دیگر بر سرمایه اجتماعی خانواده تأثیر فزاینده دارد.

طبق فرضیه دوم، بین نظارت شدید خانوادگی و سرمایه اجتماعی خانواده رابطه معنی دار منفی وجود دارد؛ یعنی هر چه نظارت شدید خانوادگی افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی کاهش می‌یابد. یافته مزبور حکایت از تأیید نظریه پترسون مبنی بر افزایش و

گسترده‌گی تضاد والدین - کودکان به واسطه مهارت اندک والدین در کنار آمدن با مسائل کودکان دارد. والدینی که ارزیابی و درک صحیحی از روابط خود و فرزندان ندارند و علاوه بر آن از دانش صحیح و یا لازم در این زمینه برخوردار نیستند، رفتارهای ناهنجار در بین آنها به وجود آمده و در نهایت سرمایه اجتماعی شان نزد همدیگر کاهش می‌یابد.

یافته دیگر این پژوهش تأیید فرضیه سوم یعنی رابطه بین نظارت شدید خانوادگی و سرمایه اجتماعی خانواده بود. نتایج به دست آمده، نظریه فرینگتون مبنی بر تأثیر نظارت، انضباط و رهیافت‌های نامتعادل والدین، در میزان آمادگی افراد برای ارتکاب رفتارهای مجرمانه و در نتیجه کاهش سرمایه اجتماعی را تأیید نمود. به جای سنجش و اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی، به عنوان یک ارزش مثبت، می‌توان فقدان آن را که مترادف با بروز انحرافات اجتماعی است، از قبیل میزان جرم و جنایت، فروپاشی خانواده، مصرف مواد مخدر، طرح دعاوی و دادخواهی، خودکشی، فرار از پرداخت مالیات و موارد مشابه را به روش‌های مرسوم اندازه‌گیری کرد. فرض بر این است که چون سرمایه اجتماعی، وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند، انحرافات اجتماعی بالفعل نیز بازتاب نبود سرمایه اجتماعی خواهد بود. (فوکویاما، ۱۹: ۱۳۸۵).

هر چه فشار و نظارت والدین بر یکدیگر و بر فرزندان افزایش یابد، در نتیجه ایجاد جو بی اعتمادی، ناهنجاری و نافرمانی افزایش می‌یابد و در نهایت، سرمایه اجتماعی خانواده کاهش می‌یابد.

طبق فرضیه چهارم، رابطه دو متغیر روابط استبدادی در خانواده و سرمایه اجتماعی معنی‌دار و منفی بود. در مجموع، یافته‌های این تحقیق نظریه هورکهایمر را تأیید نمود، چرا که هر چه روابط مستبدانه در خانواده افزایش یابد، در ذهن اعضای خانواده نگرشی منفی نسبت به پدر و شخص زورگو و قدرت طلب شکل می‌گیرد، در نتیجه سرمایه

اجتماعی در چنین خانواده‌ای، که همانا محیط امن و سرشار از اعتماد و حس مشارکت پذیری و تبادل افکار است، کاهش می‌یابد.

یافته دیگر، تأیید فرضیه پنجم، یعنی رابطه بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه اجتماعی خانواده بود. نتیجه با نظریه کلاوس افه، که بالا بودن پایگاه اجتماعی-اقتصادی افراد را در افزایش اعتماد اجتماعی مؤثر می‌داند، هم‌سو بود و نظریه افه تأیید گردید. یافته مذکور با تحقیق ناطق پور و فیروزآبادی (۱۳۸۴) و رجب‌لو (۱۳۸۵) مبنی بر وجود رابطه بین متغیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه اجتماعی هم‌سو بود، اما با یافته تحقیق صفری شالی (۱۳۸۲) که در آن رابطه‌ای بین دو متغیر مذکور وجود نداشت، هم‌سو نبوده است.

یافته‌ها رابطه بین دو متغیر مقبولیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی خانواده را تأیید کرد. این یافته با نتایج تحقیق امیرکافی (۱۳۸۴) و صفری شالی (۱۳۸۲) مبنی بر رابطه معنی‌دار بین مقبولیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی هم‌سو بود.

نتایج پژوهش نشان داد سرمایه اجتماعی در خانواده بیشتر متأثر از عوامل برون خانوادگی و اجتماعی است؛ چرا که تغییرات اجتماعی و محیطی بر ساخت‌های کوچک‌تر از جمله نهاد خانواده مؤثرند. سرمایه اجتماعی با واسطه و میان‌گیری مجموعه‌ای از نهادهایی که تقریباً به وسعت و گستردگی جامعه هستند، انجام می‌پذیرد. خانواده‌ها، مدارس، کلیساها، و انجمن‌های داوطلبانه، انجمن‌های تخصصی، فرهنگ عمومی و غیره از آن جمله است (فوکویاما، ۱۳۹۵: ۸۹).

در پایان، با توجه به نتایج مطالعه، پیشنهادات زیر مطرح می‌شود:

۱- برای جلوگیری از کاهش سرمایه اجتماعی خانواده نقش مراکز و نهادهای آموزشی و فرهنگی، که هنجارهای قوی‌تری برای کمک به انسجام خانواده به وجود می‌آورند و سطح آگاهی و اطلاعات در بین خانوادها را افزایش می‌دهند و نهادهای حمایتی و

رفاهی، امنیتی (که کاهش نظارت‌ها و کنترل‌های از ناحیه والدین و یا سرپرستان خانواده را در پی دارد)، و بهزیستی (که می‌تواند با برنامه‌ریزی صحیح و اصولی در هدایت جوانان، هویت بخشی و جلوگیری از نابهنجاری اجتماعی نقش آفرینی کند) موثر است.

۲- یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که یکی از عوامل اصلی ایجاد سرمایه اجتماعی، رعایت ارزش‌هایی می‌باشد که در بین اعضای خانواده و مردم مشترک است تقویت و گسترش پایبندی به ارزش‌های (اجتماعی، دینی، مذهبی) در سطح جامعه و علی‌الخصوص در بین جوانان به صورت یک مؤلفه بنیادین می‌تواند در بالا بردن سرمایه اجتماعی خانواده‌ها مؤثر باشد. در بستر سازمان‌های داوطلبانه، مؤسسات خیریه می‌توان این ارزش‌ها را نهادینه کرد و با رسانه‌ها، به‌ویژه مطبوعات محلی، می‌توان این ارزش‌ها را اشاعه داد.

۳- به نظرمی‌رسد که برای ایجاد سرمایه اجتماعی خانواده‌ها، باید شرایطی فراهم گردد تا مردم در کنارهم احساس امنیت کنند. برای این منظور باید از یک طرف تضادها کاهش یابند و از طرف دیگر نظم و ثبات بیشتری در هر چهار خرده نظام اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی برقرارگردد. لذا با توجه به بافت مذهبی، قومیتی، فرهنگی و موقعیت سیاسی- جغرافیای ملایر و احساس کم‌توجهی از سوی نظام سیاسی حاکم نسبت به خود لازم است مسئولان تدابیری اتخاذ نمایند تا سرمایه اجتماعی شهروندان ملایری افزایش یابد چرا که یکی از شاخصه‌های افزایش ضریب امنیت اجتماعی جامعه، افزایش سرمایه اجتماعی یک نظام اجتماعی و ضامن پایداری و قوام آن می‌باشد..

۴- یکی دیگر از متغیرهای تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی خانواده‌ها، رضایت از زندگی است. به زعم پاتنام، در بین کسانی که از زندگی خود ابراز نارضایتی می‌کنند بی‌اعتمادی رایج‌تر است، برای همین مسئولان باید به فکر کاهش فقر شهری، بیکاری، تبعیض و محرومیت اجتماعی و بالا بردن سطح کیفیت زندگی و اشتغال باشند.

منابع

- اعزازی، شهلا. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی خانواده. تهران: انتشارات روشنگران. مطالعات زنان.
- امیر کافی، مهدی. (۱۳۷۴). اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- بورديو، پیر. (۱۳۸۰). نظریه کنش. (مرتضی مردیها، مترجم). تهران: انتشارات نقش و نگار.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه. (افشین خاکباز و حسن پویان، مترجمین). تهران: نشر شیرازه.
- چلبی، مسعود. (۱۳۸۵). تحلیل اجتماعی در فضای کنش. تهران: نشر نی.
- رجبزاده، احمد (۱۳۸۲). رفتارهای فرهنگی ایرانیان. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح‌های ملی.
- رجبلو، موسی، (۱۳۸۵). بررسی میزان اعتماد اجتماعی بر حسب پایگاه اجتماعی، اقتصادی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی تهران شمال، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- رحمانی، جعفر، میرزاحسینی، حسن. (۱۳۸۰). طرح بررسی قابلیت‌ها و موانع فرهنگی در توسعه استان قم. استانداری قم.
- رضایی، علیرضا (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی فرهنگی: تبیین مفهومی، نظری و راهبردی. تهران، فصلنامه مهندسی فرهنگی، انتشارات شورای عالی انقلاب فرهنگی، شماره ۱۷ و ۱۸.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۳). اعتماد و آنومی؛ آنومی یا آشفتگی اجتماعی، پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر تهران.
- رهنمایی، سید احمد (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی فرهنگی. تهران: انتشارات سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران.
- صفری شالی، رضا. (۱۳۸۲). راهنمای تدوین طرح تحقیق، تهران: نشر جامعه و فرهنگ.
- عبدی، کافیه. (۱۳۸۲). بررسی وضعیت اشتغال زنان و موانع توسعه آن در کشور. مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۲.
- علاقه بندی، مهدی (۱۳۸۴). درآمدی بر سرمایه اجتماعی. تهران: نشر دهخدا.

- علی پور، مسیح. (۱۳۷۹). بررسی وضعیت فرهنگ عمومی کشور. فصلنامه پژوهشی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز. سال چهارم، شماره ۱۴.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۹۴). سرمایه اجتماعی و امنیت انتظامی. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۸۵). پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن. (غلامعباس توسلی، مترجم). تهران: حکایت قلم نوین.
- کاظمی پور، عبدالحمید (۱۳۹۳). سرمایه اجتماعی در ایران. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات طرح های ملی.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. (منوچهر صبوری). تهران: نشرنی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۶). جامعه شناسی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشرنی.
- ناطق پور، محمدجواد، فیروزآبادی، احمد (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران، مجله انجمن جامعه شناسی. دوره ششم، شماره ۴.
- وایت، راب، هینز، منیو. (۱۳۸۳). جرم و جرم شناسی. (علی سلیمی، مترجم). قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.